

Ar ir agurkų lysvėje reikia prancūziško žodžio?

Darže daug senųjų slavybių, tarp jų ir *agurkas* (šiaip ir ne pačių slavų, o graikų *agouros*, toliau – gal persų kilmės), žinomas jau iš K. Sirvydo pirmojo žodyno (~1620). Iš lenk. *ogórek* per vok. žem. *augurke* (dab. vok. *Gurke*), dan. *gurken* yra ir angl. *gherkin* arba *gerkin*. Tačiau į Vakarų kalbas ėjo iš lot. *cucumis* – pranc. *concombre* (1390 m. – iš 1256 m. formos *cocombre*), angl. *cucumber*. 1549 m. prancūzų kalboje išsiskiria nesunokęs agurkėlis, konservuojamas vyno actu, pavadinamas „rageliu“ – *cornichon*. Kaimynai ima prancūzų virtuvės technologiją, bet žodį – ne taip: angl. *gherkin* (paprastam agurkui lieka *cucumber*), vok. *Cornichon* (neadaptuotas!), bet labiau *Essiggurke*, *Pfefergurke*, *Pfefergürkchen*. Tolimesni – ištikimesni galomanai: lenk. *korniszon*, rus. *корнишон*. Ir liet. *kornišonas* atsiranda tik verstiniuose (iš rusų kalbos) „Tarptautinių žodžių žodynuose“ (1951, 1969) – „jau nas marinuotas agurkas“ (gal iš inercijos eina ir 1985, 2001 m. leidimuose). Yra ir J. Pričinausko „Rusų–lietuvių kalbų prekių žodyne“ (1996). Tačiau kalboje nėra labai išgalėjęs, pirmenybė teikiama lietuviškam motyvuotam pavadinimui *agurkėlis*: *cornichon* – 1) *agurkėlis*, *kornišonas* (Prancūzų–lietuvių kalbų žodynas, 1976; 2004). Aiškaus, sisteminio *agurkėlio* reikėtų ir laikytis.

Į panašų keistą dvilypumą, rusų kalbos veikiami, buvome bepatenką ir kitu atveju, bet irgi susigriebėme. TŽŽ₁₉₃₆ buvo *tomatas* žr. *pomidoras*, TŽŽ₁₉₅₁ – *tomatas* – „pomidoras“, TŽŽ₁₉₆₉ – *tomatas* – 1) „pomidoras, daržovinis bulvinių šeimos augalas“, 2. „pomidorų tyrė, padažas“. *Tomatas* žinomas ir kaip vokietybė – iš Smaliniūnų ir (ir *tomatė*) iš kai kurių senesnių dvikalbių žodynų (LKŽ XVI). O rusų kalba ir dabar dvilypuoja – augalas ir vaisius paprastai *помидор*, o sultys ir pasta – *томат*. Prancūzai susitvarkė labai greitai – kadangi jiems pirminis *pomme d'amour* „meilės obuolys“ greitai pasirodė per daug jausmiškai, o ne ūkiškai motyvuotas, nuo 1598 m. vartoja nemotyvuotą actekiską *tomate*.

TŽŽ₁₉₈₅ ir TŽŽ₂₀₀₁ – jokio *tomato*.

Plintant *kekiniams pomidorams* reikėtų ir *pomidorėlio* (pasitaikantys *maži pomidorai* netikslu, *mini pomidorai* – tik reklamos triukas, o *maži pomidorėliai* – nedera).

Ilgavaisis agurkas gali būti tik augalo pavadinimas, vaisius – *ilgasis agurkas*.

Palyginimas *kaip agurkėlis* (*Reikia pailsėti, patirti naujų įspūdžių, pakeisti aplinką ir būsite kaip agurkėlis* Savaitė su TV, 2005 39–21) – tai „здесь русский дух, здесь Русью пахнет“ (A. Puškinas), o lietuviškai – *sveikas kaip ridikas, kaip iš pieno plaukęs*.

Žalieji žirneliai (įvardžiutinė forma pagrįsta – pagal spalvą, ir latv. *zaļie zirnīši*) galėtų būti – šnekoje seniai ir yra – tiesiog *žirneliai*.

Agurkėliai, pomidorėliai, žirneliai – ne paprasta mažybė, o speciali termininė reikšmė (plg. *ridikėliai, kvietukai, smilgaitė, obelaitė, bulvaitės, medelis, lapelis, kiaušinėlis, lašišaitė, pelėdikė*...).

Jonas Klimavičius